

LR SEIMO KANCELIARUS
KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO PRIEMIMO
SKYRIAUS DOKUMENTŲ VALDYMO POŠKYRIS

GAUTA

2013-01-09 Nr. 9-2013-200

LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRO PIRMININKO TARNYBA

Biudžetinė įstaiga, Gedimino pr. 11, LT-01103, Vilnius, tel. (8 5) 266 3846, faks. (8 5) 266 3895

el. p. mp tarnyba@lr.lv, <http://www.lrv.lt>

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188604574

Lietuvos Respublikos Seimo Konstitucijos
komisijai

2013-01-08
2013-01-04

Nr. 8-95
Nr. S-2013-57

DĖL DOKUMENTŲ KOPIJŲ

Atsakydami į Jūsų 2013-01-04 raštą Nr. S-2013-57, siunčiame Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkio Nr. 15 „Dėl darbo grupės sudarymo“ ir šiuo potvarkiu sudarytos darbo grupės apibendrintų pasiūlymų dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* vykdymo dokumentų kopijas.

PRIDEDAMA. 15 lapų.

Ministro Pirmininko kancelerio pavaduotojas

Olegas Romančikas

LIETUVOS RESPUBLIKOS MINISTRAS PIRMININKAS

POTVARKIS DĖL DARBO GRUPĖS SUDARYMO

2011 m. sausio 17 d. Nr. 15
Vilnius

1. S u d a r a u šią darbo grupę pasiūlymams dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 34932/04) vykdymo parengti (toliau – darbo grupė):

Elvyra Baltutytė	– Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovė Europos Žmogaus Teisių Teisme (darbo grupės vadovė);
Karolina Bubnytė-Montvydienė	– Teisingumo ministerijos Atstovavimo Europos Žmogaus Teisių Teisme skyriaus vedėja;
Algimantas Čepas	– Teisės instituto direktorius;
Kęstutis Jankauskas	– Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Teisės departamento direktorius;
Vytautas Nekrošius	– Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius;
Daina Petrauskaitė	– Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento Civilinės teisės skyriaus vedėja;
Vaidotas Vaičaitis	– Vilniaus universiteto Teisės fakulteto docentas;
Justinas Žilinskas	– Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto profesorius;
Juozas Žilys	– Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto profesorius.

2. P a v e d u darbo grupei išanalizuoti galimus Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 34932/04) vykdymo būdus, išskirti ir įvertinti galimas alternatyvas, parengti apibendrintus pasiūlymus ir iki 2011 m. gegužės 31 d. pateikti juos Ministrui Pirmininkui.

3. L e i d ž i u darbo grupei prireikus pasitelkti nepriklausomų ekspertų, valstybės institucijų, įstaigų ir organizacijų atstovų.

4. P a v e d u Teisingumo ministerijai techniškai aptarnauti darbo grupę.

Ministras Pirmininkas

Andrius Kubilius

Teisės skyriaus vedėjas
D. Pilikaitis

2011-07-17

Išrašas

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ PASITARIMO PROTOKOLAS

2011 m. birželio 6 d. Nr. 40

4 . Dėl apibendrintų pasiūlymų dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje „Paksas prieš Lietuvą“ vykdymo (darbo grupės išvados)

Pritarti Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkiu Nr. 15 sudarytos darbo grupės apibendrintiems pasiūlymams ir pateikti juos Lietuvos Respublikos Seimui.

Andrius Kubilius

Ministras Pirmininkas

KOPIJA

Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas

Seimo Pirmininkei
Irenai Degutienei

2011-06 - 04 Nr. 12- 2592

**DĖL MINISTRO PIRMININKO 2011 M. SAUSIO 17 D. POTVARKIU NR. 15
SUDARYTOS DARBO GRUPĖS PARENGTŲ PASIŪLYMŲ**

Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkiu Nr. 15 buvo sudaryta darbo grupė pasiūlymams dėl Europos Žmogaus Teisų Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas per Lietuvą vykdymo parengti, kuriai buvo pavesta išanalizuoti sprendimo vykdymo būdus, išskirti ir įvertinti galimas alternatyvas ir parengti apibendrintus pasiūlymus. Šie pasiūlymai buvo apsvarstyti Vyriausybės 2011 m. birželio 6 d. pasitarime. Vyriausybė 2011 m. birželio 6 d. Vyriausybės pasitarime metu pritarė darbo grupės pateiktiems apibendrintiems pasiūlymams ir nutarė šiuos siūlymus pateikti Seimui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 147 str. 1 d., pagal kurią sumanymą keisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją turi teisę pateikti Seimui ne mažesnė kaip ¼ visų Seimo narių grupė arba ne mažiau kaip 300 tūkst. rinkėjų, siunčiu Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkiu Nr. 15 sudarytos darbo grupės apibendrintus pasiūlymus ir prašyčiau su jais supažindinti visus Seimo narius.

Ministras Pirmininkas

Andrius Kubilius

KODAS

**APIBENDRINTI PASIŪLYMAI DĖL EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO
DIDŽIOSIOS KOLEGIJOS 2011 m. sausio 6 d. SPRENDIMO BYLOJE PAKSAS prieš
LIETUVĄ VYKDYMO**

1. Pagal Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkio Nr. 15 „Dėl darbo grupės sudarymo“ 1 punktą buvo sudaryta darbo grupė pasiūlymams dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 34932/04) vykdymo parengti (toliau Darbo grupė), susidedanti iš:

Elvyros Baltutytės	– Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovės Europos Žmogaus Teisių Teisme (darbo grupės vadovė);
Karolinos Bubnytės-Montvydienės	– Teisingumo ministerijos Atstovavimo Europos Žmogaus Teisių Teisme skyriaus vedėjos;
Algimanto Čepo	– Teisės instituto direktoriaus;
Kęstučio Jankausko	– Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo Teisės departamento direktoriaus;
Vytauto Nekrošiaus	– Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius;
Vaidoto Vaičiailio	– Vilniaus universiteto Teisės fakulteto docento;
Justino Žilinsko	– Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto profesorius;
Juozo Žilio	– Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto profesorius.

2. Minėto Ministro Pirmininko potvarkio 2 punktu darbo grupei buvo pavesta išanalizuoti galimus Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 34932/04) vykdymo būdus, išskirti ir įvertinti galimas alternatyvas, parengti apibendrintus pasiūlymus ir iki 2011 m. gegužės 31 d. pateikti juos Ministrui Pirmininkui.

3. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2011 m. sausio 17 d. potvarkio Nr. 15 „Dėl darbo grupės sudarymo“ 2 punktu, Darbo grupė teikia parengtus apibendrintus pasiūlymus dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą (pareiškimo Nr. 34932/04) vykdymo (žr. 5 - 11 p. toliau tekste).

BENDRAS EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO 2011 M. SAUSIO 6 D. SPRENDIMO ĮGYVENDINIMO KONTEKSTAS

1. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymas

1.1. Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Europos žmogaus teisių konvencija arba Konvencija) 46 straipsnio 1 dalį Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja vykdyti galutinį Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir Teismas arba EŽTT) sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra. Prižiūrint Ministrų Komitetui valstybė atsakovė gali laisvai pasirinkti, kokiomis priemonėmis ji atliks savo teisinę pareigą pagal Konvencijos 46 straipsnį vykdyti galutinius Teismo sprendimus.
Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 46 straipsnyje („Sprendimų privalomumas ir jų vykdymas“) nustatyta, kad:

¹ Pavyzdžiui, žr. Teismo Didžiosios kolegijos 2009 m. birželio 30 d. sprendimą byloje *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland (no. 2)*, (pareiškimo Nr. 32772/02).

1. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja vykdyti galutinį Teismo sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra.
2. Galutinis Teismo sprendimas siunčiamas Ministrų Komitetui, kuris prižiūri jo vykdymą.
3. Jei Ministrų Komitetas mano, kad galutinio sprendimo vykdymo priežiūrai trukdo sprendimo neaiškumas, jis gali kreiptis į Teismą dėl išaiškinimo. Sprendimas dėl perdavimo priimamas dviejų trečdalių atstovų, įgaliotų dalyvauti Komitete, balsų dauguma.
4. Jei Ministrų Komitetas mano, kad Aukštoji Susitariančioji Šalis atsisako vykdyti sprendimą byloje, kurios šalis ji yra, oficialiai įspėjęs Šalį ir dviejų trečdalių atstovų, įgaliotų dalyvauti Komitete, balsų dauguma priėmęs sprendimą, jis gali kreiptis į Teismą su klausimu dėl Šalies įsipareigojimų pagal 1 dalį nevykdymo.
5. Teismas, nustatęs 1 dalies pažeidimą, perduoda bylą Ministrų Komitetui, kad būtų imtasi atitinkamų priemonių. Jei Teismas nenustato 1 dalies pažeidimo, jis perduoda bylą Ministrų Komitetui, kuris nutraukia bylos nagrinėjimą.²

1.2. Teismo sprendimų vykdymą reglamentuoja Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. gegužės 10 d. patvirtintos Sprendimų ir taikių susitarimų sąlygų vykdymo priežiūros taisyklės (toliau – Taisyklės). Taisyklių 6 taisyklėje yra numatyta, kad Teismo sprendimų vykdymas neapsiriboja vien Teismo priteisto teisingo atlyginimo bei bylinėjimosi kaštų ir išlaidų sumokėjimu. Pagal minėtas Taisykles tinkamas sprendimo, kuriame konstatuojamas Konvencijos pažeidimas, įvykdymas gali reikšti ir: 1) atitinkamas **individualiąsias priemones**, siekiant nutraukti Teismo nustatytą pažeidimą ir, kiek tai įmanoma, atitaisyti jo padarinius (*restitutio in integrum*); 2) atitinkamas **bendrąsias priemones**, siekiant užkirsti kelią naujiems panašiams pažeidimams arba nutraukti besitęsiančius pažeidimus².

2. Reikšmingos 2011 m. sausio 6 d. Teismo Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* nuostatos, vertinant konstitucinio ribojimo būti renkamam į parlamentą (Seimą) proporcingumą Konvencijos požiūriu:

- „70. <...> [Pareiškėjas] <...> rėmėsi 1 Protokolo 3 straipsniu, kuriame numatyta: „Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja pagrįstais terminais organizuoti laisvus rinkimus, kai yra slaptai balsuojama, kad sudarytų tokias sąlygas, kurios garantuotų žmonių nuomonės raiškos laisvę renkant įstatymų leidybos institucijas.“
71. Teismas pakartoja, kad 1 Protokolo 3 straipsnis taikomas tik „įstatymų leidybos institucijų“ rinkimams.
72. Atsižvelgiant į Lietuvos konstitucinę santvarką, neįkyla abejonių, kad 1 Protokolo 3 straipsnis taikomas Seimo narių rinkimams. Kita vertus, jis netaikomas Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimams. <...>“
- „101. Vertinant apribojimo proporcingumą visų pirma reikėtų pabrėžti, kad 1 Protokolo 3 straipsnyje neatmetama galimybė taikyti rinkimų teisės apribojimus asmenims, kurie, pvz., šturkščiai piktnaudžiavo valstybės tarnyba ar kurių elgesys galėjo pakenkti teisės viršenybės principui ar demokratijos pagrindams (pvz., žr. *Ždanoka*, cituota pirmiau, 110 punktas). Ši byla susijusi su tokio pobūdžio aplinkybėmis. <...>“
- „102. Be to, kaip Teismas pažymėjo pirmiau, asmenų, kuriems taikomas draudimas, kategorija yra labai aiškiai apibrėžta įstatyme, ir kaip buvęs Prezidentas, pašalinimas iš pareigų apkaltos proceso tvarka už šturkščų Konstitucijos pažeidimą ar konstitucinės priesaikos sulaužymą, pareiškėjas tai grupei neabejotinai priklauso <...>“
- „103. Kaip bebūtų, Teismas, nors ir nenori nei sumenkinti pareiškėjo elgesio, susijusio su jo konstitucinėmis pareigomis, sunkumo, nei kvestionuoti jo pašalinimo iš prezidento pareigų principo, vis dėlto atkreipia dėmesį į jo pašalinimo padarinių apimtį įgyvendinant 1 Protokolo 3 straipsnyje įtvirtintą teisę; kaip šiuo metu numatyta pagal pozityviąją konstitucinę teisę, jam visam laikui ir negrįžtamai atimta galimybė būti renkamam į parlamentą. Tokia sankcija atrodo dar griežtesnė dėl to, kad dėl pašalinimo iš pareigų pareiškėjas neteko galimybės ne tik tapti parlamento nariu, bet ir eiti bet kokiais kitais pareigais, kurioms užimti pagal Konstituciją būtina duoti priesaiką.“
- „104. <...> Vis dėlto sprendimą uždrausti aukštam pareigūnui, kuris pasirodė esąs netinkamas eiti savo pareigas, kada nors tapti parlamento nariu visų pirma turėtų priimti rinkėjai, kurie rinkimuose turi galimybę pasirinkti, ar vėl pasitikėti

² Atitinkamos individualios ir (arba) bendrosios priemonės gali būti labai įvairios: ET Ministrų Komiteto Sprendimų ir taikių susitarimų sąlygų vykdymo priežiūros taisyklėse kaip dažniausiai pasitaikantis individualios priemonės pavyzdys yra pateikiamas vidaus proceso, dėl kurio buvo skundžiamasi, atnaujinimas, tuo tarpu bendrųjų priemonių pavyzdžiais nurodomi atitinkami teisės aktų ar reguliavimo pakeitimai, teismų praktikos pakeitimai, administracinės praktikos pakeitimai, EŽTT sprendimo paskelbimas valstybės atsakovės kalba ir jo išplatinimas atitinkamoms nacionalinėms institucijoms. Žr. Rules of the Committee of Ministers for the supervision of the execution of judgments and of the terms of the friendly settlements, adopted at the 964th meeting of the Committee of Ministers – 10 May 2006. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=999329&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>.

atitinkamu asmeniu. Tai akivaizdu iš 1 Protokolo 3 straipsnio formuluotės, kurioje minima „žmonių nuomonės raiškos laisvė renkant įstatymų leidybos institucijas“. <...> Vis dėlto, kaip teigė Vyriausybė, negali būti neatsižvelgiama į ypatingas Lietuvos Prezidento pareigas. <...> Teismo manymu, suprantama, kad valstybė turėtų šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar konstitucinės priesaikos sulaužymą laikyti ypač rimtu dalyku, reikalaujančiu griežtos reakcijos, kai tokius veiksmus padaro minėtas pareigas einantis asmuo.“

„106. Pirmiausia Teismas pažymi, kad Lietuvos pozicija šioje srityje yra išimtis Europoje. Daugumoje valstybių Europos Tarybos narių, kurios yra respublikos ir valstybės vadovui gali būti pradėtas apkaltos procesas, apkalta neturi tiesioginio poveikio atitinkamo asmens rinkimų teisėms. Kitose šios kategorijos valstybėse arba nėra tiesioginio poveikio naudojimuisi teise būti renkamam parlamento rinkimuose, arba tam, kad būtų pritaikyti apribojimai, reikia specialaus teismo sprendimo, ir jie nustatomi tam tikram terminui.“

„108. Teismas taip pat pažymi, kad nustatęs, jog *Ždanokos* byloje pažeidimo nebuvo, jis laikė ypač svarbiu faktą, kad, pirma, Latvijos parlamentas periodiškai peržiūri nagrinėjamą nuostatą, antra, Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog apribojimui turi būti nustatytas terminas, <...> ir jei Latvijos įstatymų leidėjas nesiims aktyvių veiksmų ta linkme, Teismas gali nuspręsti kitaip.“

„109. Taigi vertinant tokios bendrojo pobūdžio priemonės, kuria apribojamas naudojimasis 1 Protokolo 3 straipsnyje numatytais teisėmis, proporcingumą, lemiamą reikšmę turi būti suteikta termino nustatymui ir galimybei peržiūrėti tokią priemonę. Be to, tokios galimybės reikalingumas susijęs su tuo, kad, kaip minėjo Vyriausybė, vertinant šį klausimą privaloma atsižvelgti į atitinkamos valstybės istorinį ir politinį kontekstą; kadangi toks kontekstas neabejotinai kils, bent jau galimo rinkėjų supratimo apie aplinkybes, lėmusias tokio bendrojo pobūdžio apribojimo nustatymą, aspektu, pradinis apribojimo pagrindimas bėgant laikui gali silpnėti.“

110. Šioje byloje nagrinėjamam apribojimui ne tik nenustatytas joks terminas, bet ir jį pagrindžianti taisyklė turi konstitucinį pagrindą. Taigi draudimas pareiškėjui būti renkamam turi nekintamumo atspalvį, sunkiai suderinamą su 1 Protokolo 3 straipsniu. Tai dar vienas pastebimas skirtumas tarp šios ir pirmiau cituotos *Ždanoka* bylos.“

„112. Atsižvelgiant į visas pirmiau minėtas aplinkybes, ypač į nuolatinį ir negrįžtamą draudimo pareiškėjui būti renkamam į parlamentą pobūdį, Teismas nustato, kad šis apribojimas yra neproporcingas, ir daro išvadą, kad buvo pažeistas 1 Protokolo 3 straipsnis.“

„119. Teismas pažymi, kad jo nustatytas 1 Protokolo 3 straipsnio pažeidimas nesusijęs su tuo, kaip vyko paraiškėjo apkaltos procesas, ar jo pašalinimu iš prezidento pareigų, o tik su nuolatinio ir negrįžtamo draudimu jam būti renkamam į parlamentą. Taigi Teismas daro išvadą, kad tarp tariamai patirtos turtinės žalos ir nustatyto Konvencijos pažeidimo nėra priežastinio ryšio bei atmėta pareiškėjo reikalavimus šiuo pagrindu. Be to, nors ir nustatęs, kad pareiškėjas turi teisę teigti patyręs neturtinę žalą, Teismas, atsižvelgdamas į konkrečias šios bylos aplinkybes, nusprendžia, jog šią žalą visiškai kompensuoja 1 Protokolo 3 straipsnio pažeidimo pripažinimas.“

Teismas taip pat pakartoja, kad pagal Konvencijos 46 straipsnį Susitariančiosios Šalys įsipareigojo vykdyti galutinius Teismo sprendimus visose bylose, kurių šalys jos yra. Be to, pagal Konvenciją, ypač jos 1 straipsnį, ratifikuodamos Konvenciją, Susitariančiosios Šalys įsipareigoja užtikrinti, kad jų vidaus teisė ją atitiktų. Tai reiškia, *inter alia*, kad sprendimas, kuriuo Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą, įpareigoja valstybę atsakovę nustatyti, prižiūrint Ministrų Komitetui, bendrąsias ir/ar, jei reikia, individualiąsias priemones, kurių bus imtasi jos vidaus teisės sistemoje, kad būtų nutrauktas Teismo nustatytas pažeidimas ir, kiek įmanoma, atitaisytos jo pasekmės tokiu būdu kad, kiek tai įmanoma, būtų atkurta situacija, buvusi prieš pažeidimą (pvz., žr. *Assanidze v. Georgia* [GC], no. 71503/01, 198 punktą, ECHR 2004-II, ir *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Switzerland* (no. 2) [GC], no. 32772/02, 85 punktą, ECHR 2009-....).“

3. Draudimo užimti pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu (tarp jų ir Seimo nario), konstitucinis pobūdis Lietuvos Respublikoje

3.1. Asmenims, šiurkščiai pažeidusiems Konstituciją ar sulaužiusiems priesaiką, nustatytas draudimas užimti pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu (tarp jų ir Seimo nario), yra įtvirtintas Lietuvos pozityviojoje konstitucinėje teisėje. Pažymėtina, kad EŽTT savo sprendime taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad byloje nagrinėjamas draudimas asmenims, pašalintiems iš pareigų apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą, Lietuvos teisėje yra įtvirtintas aukščiausiu, konstituciniu lygmeniu (žr. Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimo 103 ir 110 punktus pirmiau).

Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime yra konstatuota, kad:

„<...> Konstitucijoje yra įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kai asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, negali užimti

Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, kito teismo teisėjo, Vyriausybės nario, valstybės kontrolieriaus pareigų, t. y. negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia pagal Konstituciją yra susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.“

3.2. Konstitucinio Teismo baigiamųjų aktų teisinė galia įtvirtinta Konstitucijos 107 straipsnio antrojoje dalyje: „Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra **galutiniai ir neskundžiami**.“ Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją Konstitucinio Teismo baigiamųjų teisės aktų, *inter alia* nutarimų, teisinė galia **negali būti įveikta** įstatymų leidėjui priėmus atitinkamus ordinarinius ir (arba) konstitucinius įstatymus.

Konstitucinis Teismas 2003 m. gegužės 30 d. nutarime yra konstatavęs, kad:

„Konstitucinio Teismo sprendimo (nutarimo) galia **negali būti įveikta** Seimo pakartotinai priimtais įstatymais ar kitais Seimo aktais, Respublikos Prezidento aktais ir Vyriausybės aktais.“

Konstitucinis Teismas 2005 m. sausio 19 d. nutarime taip pat yra konstatavęs, kad:

„Įstatymų leidėjas, leisdamas naujus, keisdamas, papildydamas galiojančius įstatymus, negali neatsižvelgti į oficialiai paskelbtame ir įsigaliojusiam Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytą Konstitucijos nuostatų sampratą, kitus teisinius argumentus. Antraip galėtų būti sudarytos prielaidos įstatymus, jeigu dėl jų konstitucingumo būtų kreiptasi į Konstitucinį Teismą, pripažinti prieštaraujančiais Konstitucijai.“

3.3. Konstitucinio Teismo baigiamieji aktai yra privalomi ir pačiam Konstituciniam Teismui, jie suvaržo Konstitucinį Teismą tuo atžvilgiu, kad jis **negali jų pakeisti arba jų peržiūrėti, jeigu tam nėra konstitucinio pagrindo** (2006 m. kovo 28 d. nutarimas).

3.4. Konstitucinio teisinio reguliavimo galia negali būti įveikta ir iš Lietuvos tarptautinės sutarties kylančiu teisiniu reguliavimu. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad kilus nesuderinamumui tarp Lietuvos sudarytos tarptautinės sutarties ir nacionalinio teisinio reguliavimo, pirmenybė teikiama tarptautinei sutarčiai, išskyrus tą atvejį, kai nesuderinamumas kyla tarp tarptautinės sutarties ir Konstitucijos (2006 m. kovo 14 d. nutarimas, 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas).

3.5. Europos Žmogaus Teisių Teismui nusprendus, jog iš Konstitucijos kylantis „nuolatinis ir negrįžtamas“ draudimas būti renkamam į parlamentą yra neproporcingas ir prieštarauja Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsniui, kilo nesuderinamumas tarp Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutarties – Europos žmogaus teisių konvencijos ir Konstitucijos.

3.6. Tai anaipol nereiškia, kad Lietuva neturi vykdyti savo tarptautinių įsipareigojimų. Priešingai, Konstitucijoje įtvirtintas principas, kad Lietuvos Respublika laikosi sava valia prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, gerbia visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus. Todėl siekiant užtikrinti Lietuvos prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų tinkamą vykdymą ir įgyvendinti Teismo sprendimą, būtina pašalinti atsiradusį nesuderinamumą tarp konstitucinio teisinio reguliavimo ir Konvencijos.

4. Reikšminga Teismo jurisprudencija nagrinėjant bylas pagal Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsnį dėl pasyviosios rinkimų teisės ribojimo

4.1. Byloje *Ždanoka prieš Latviją*³ Teismo Didžioji kolegija, nenustačiusi Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsnio pažeidimo, laikė ypač svarbiu faktą, kad, pirma, Latvijos parlamentas periodiškai peržiūri nagrinėjamą nuostatą, antra, Latvijos Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog apribojimui turi

³ Plačiau žr. Teismo Didžiosios kolegijos 2006 m. kovo 16 d. sprendimą byloje *Ždanoka prieš Latviją*, kurioje Teismo Didžioji kolegija nagrinėjo, ar Konvencijai neprieštarauja pareiškėjos atžvilgiu pritaikytas draudimas būti renkamai į Parlamentą, remiantis 1995 m. Parlamento rinkimų įstatymo 5 straipsnio 6 dalimi, pagal kurią į Parlamentą negali būti renkami asmenys, kurie po 1991 m. sausio 13 d. aktyviai dalyvavo Latvijos komunistų partijos veikloje

būti nustatytas terminas, <...> ir jei Latvijos įstatymų leidėjas nesiims aktyvių veiksmų ta linkme, EŽTT gali nuspręsti kitaip.

4.2. Byloje *Adamsons prieš Latvija*⁴ Teismas, konstatavęs Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsnio pažeidimą, pažymėjo, kad savo pirminėse pastabose Vyriausybė teigė, jog buvusiems KGB agentams nustatyti apribojimai baigsis 2004 m. Tačiau netrukus po to parlamentas pratęsė apribojimų terminą dar 10 metų (iki 2014 m.). Nei parlamentas, nei Vyriausybė nepaaiškino tokio pratęsimo priežasčių, nors bėgantis laikas ir didesnis Latvijos stabilumas (dėl užbaigtos Europinės integracijos) leidžia Teismui daryti išvadą, kad šis pratęsimas pareiškėjo atžvilgiu yra aiškiai savavališko pobūdžio. Taip pat, Teismo manymu, *Adamsons* byla iš esmės skyrėsi nuo *Ždanokos* bylos, kurioje asmenų grupė, kuriems taikomas apribojimas, buvo aiškiai apibrėžta, tuo tarpu *Adamsons* byloje nagrinėjamas apribojimas taikomas visiems buvusiems KGB agentams. Atsižvelgiant į šio organo funkcijų įvairovę, ši sąvoka, Teismo manymu, yra per plati, nes aiškinant pažodžiui ji gali apimti visus asmenis tarnavusius KGB, nepriklausomai nuo jų tarnybos laiko, konkrečių užduočių ir jų individualaus elgesio. Apibendrinant pasyviosios rinkimų teisės pažeidimas buvo konstatuotas dėl neproporcingo ribojimo termino ir nepakankamo nustatyto ribojimo individualizavimo laipsnio.

5. Reikšmingas Europos Tarybos valstybių narių nacionalinis teisinis reguliavimas dėl su apkalta susijusio rinkimų pasyviosios teisės ribojimo

Reikšminga Europos Tarybos valstybių narių teisė, susijusi su apkalta yra apibendrinta Teismo *Paksas prieš Lietuvą* sprendime. Daugumoje ET valstybių narių (kurios yra respublikos) apkaltos procesas neturi tiesioginio poveikio iš pareigų pašalinto valstybės vadovo rinkimų ar kitoms politinėms teisėms. Tačiau Austrijoje, jeigu Federacijos Prezidentas pašalinamas iš pareigų apkaltos proceso tvarka ir jei yra ypač sunkinančių aplinkybių, Konstitucinis Teismas gali laikinai atimti „politines teises“. Panašiai yra Lenkijoje, kurioje specialusis teismas, kompetentingas spręsti tokias bylas, be prezidento pašalinimo iš pareigų gali laikinai atimti jo ar jos tam tikras politines teises (bendras draudimas būti renkamam iki 10 metų, draudimas panašų laikotarpį užimti tam tikras pareigas ir ordinų bei kitų garbės titulų atėmimas). Čekijoje ir Slovakijoje asmuo, pašalintas iš prezidento pareigų apkaltos proceso tvarka, visam laikui netenka teisės būti renkamas prezidentu, bet gali būti kandidatu kituose rinkimuose. Rusijoje jam ar jai draudžiama tik būti renkamam prezidentu rinkimuose, surengtuose dėl jo ar jos pašalinimo iš pareigų.

Atsižvelgdama į pirmiau minėtas aplinkybes, Darbo grupė priėjo prie išvados, kad:

siekiant tinkamai įgyvendinti Teismo sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą* yra būtina atsisakyti konstitucinio ribojimo, kuris buvo pripažintas neproporcingu Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsnio požiūriu, nuolatinio ir negrįžtamo pobūdžio. Toks ribojimas, atsižvelgiant į dabartinę Lietuvos konstitucinės teisės ir Konstitucijos sistemą gali būti panaikintas tik priėmus atitinkamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos pataisas. Siekiant suderinti Lietuvos teisę su tarptautiniais įsipareigojimais pagal EŽTK, Konstitucijos pataisomis reikia nustatyti teisinį reguliavimą, kuriuo būtų sudarytos prielaidos asmenims, pašalintiems iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą, praėjus tam tikram laikui vėl būti

⁴ Plačiau žr. Teismo 2008 m. birželio 24 d. sprendimą byloje *Adamsons prieš Latvija*, kuriame Teismas nagrinėjo, ar Konvencijai neprieštaruoja pareiškėjo atžvilgiu pritaikytas draudimas būti renkamam į Parlamentą, remiantis 1995 m. Parlamento rinkimų įstatymo 5 straipsnio 5 dalimi, pagal kurią į Parlamentą negali būti renkami asmenys, kurie yra ar buvo TSRS, Latvijos TSR ar užsienio valstybės saugumo ar žvalgybos ar kontržvalgybos tarnybų agentai.

renkamiems Seimo nariu ir užimti Seimo nario pareigas. Atitinkamais teisinio reguliavimo pakeitimais būtų užtikrintas ir bendrųjų priemonių (pašalinančių Konvencijos pažeidimo priežastis ir užkertančių kelią būsimiems pažeidimams), ir individualiųjų priemonių (kuriomis siekiama nutraukti Teismo nustatytą pažeidimą ir, kiek įmanoma, atitaisyti jo padarinius) įvykdymas.

DARBO GRUPĖS PASIŪLYMAI

Darbo grupė pasiekė bendrą sutarimą, kad turėtų būti siūloma kuo mažesnės apimties intervencija į Konstituciją – tik ta apimtimi, kuri yra būtina tinkamam EŽTT sprendimo byloje Paksas prieš Lietuvą įgyvendinimui.

Atsižvelgus į teisinio tikrumo ir teisinio saugumo reikalavimus, t.y., į tai, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsvarsčius buvo atsisakyta kai kurių Teismo sprendimo įgyvendinimo alternatyvų, kuriomis būtų sudarytos prielaidos pernelyg didelės apimties intervencijai į visuminį konstitucinį apkaltos instituto teisinį reguliavimą, iš esmės pakeičiant apkaltos dalyvaujančių institucijų vaidmenį bei santykius ir (arba) jų įgaliojimų turinį, kaip antai:

- 1) atsisakyta siūlyti numatyti specialų mechanizmą individualiai taikyti pasyviosios rinkimų teisės ribojimus asmenims (pagal minėtą Lenkijos pavyzdį), kuriuos už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka Seimas pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino Seimo nario mandatą.
- 2) atsisakyta siūlyti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinti blanketinę normą dėl specialaus (konstitucinio) įstatymo priėmimo, kuriuo būtų reglamentuoti apkaltos proceso teisiniai padariniai.
- 3) atsisakyta siūlyti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatyti galimybę Seimui, apkaltos proceso tvarka sprendžiant šiurkščiai pažeidusio Konstituciją ar sulaužiusio priesaiką asmens pašalinimo iš užimamų pareigų klausimą, individualizuoti konstitucinio ribojimo užimti tam tikras pareigas apimtį, kartu nustatant minimalią ribojimo trukmę.

Minėtų sprendimo įgyvendinimo alternatyvų atsisakyta ir dėl to, kad išsprendus bendrosios sprendimo įgyvendinimo priemonės, pašalinančios pažeidimo priežastis, priėmimą, problemomis taptų individualiųjų sprendimo įgyvendinimo priemonių, kuriomis būtų nutrauktas Teismo nustatytas pažeidimas ir, kiek įmanoma, atitaisytos jo pasekmės, įgyvendinimas, taip pat neišvengiamai kiltų klausimas dėl kitų asmenų, kurie už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą būtų (ar buvo) pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikintas jų Seimo nario mandatas apkaltos proceso tvarka iki atitinkamų Konstitucijos pataisų priėmimo, teisinės padėties. Atsižvelgdama į tai, kad EŽTT sprendime *Paksas prieš Lietuvą* vertindamas Lietuvos konstitucinėje pozityviojoje teisėje numatyto asmenų, pašalintų iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą, pasyviosios rinkimų teisės ribojimo proporcingumą lemiamą reikšmę suteikė tam, kad nenustatytas joks terminas, kuriam praėjus atitinkami asmenys vėl galėtų kandidatuoti į Seimą ir užimti Seimo nario pareigas, Darbo grupė laikosi nuomonės, kad Konstitucijos pataisa, kuria būtų nustatytas atitinkamas neproporcingu pripažinto konstitucinio ribojimo terminas, būtų pakankama tinkamam EŽTT sprendimo įgyvendinimui užtikrinti. Formuluodama minimalios apimties Konstitucijos pataisas, darbo grupė negalėjo neatsižvelgti ir į konstitucinio teisinio reguliavimo vientisumo, sistemiškumo ir darnos reikalavimus. Todėl darbo grupės veikloje išsiplėtojo trys alternatyvūs skirtingos reguliavimo apimties Konstitucijos pataisos variantai, kurie pateikiami toliau tekste.

Pirmoji alternatyva: tik Konstitucijos 56 straipsnio pakeitimas – šis siūlymas ir jį pagrindžiantys argumentai pateikiami 1 dalies 1 ir 2 punktuose toliau tekste.

Antroji alternatyva: Konstitucijos 56 straipsnio ir 78 straipsnio pakeitimas – šis siūlymas ir jį pagrindžiantys argumentai pateikiami II dalies 1-3 punktuose toliau tekste.

Trečioji alternatyva: Konstitucijos 74 straipsnio pakeitimas – šis siūlymas ir jį pagrindžiantys argumentai pateikiami III dalies 1 ir 2 punktuose toliau tekste.

I. PASIŪLYMAS KEISTI TIK KONSTITUCIJOS 56 STRAIPSNIŲ

Darbo grupė siūlo keisti Konstitucijos 56 straipsnį, jame nustatant terminą, kuriam pasibaigus asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją arba sulaužęs priesaiką, kurį apkaltos proceso tvarka Seimas pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, galėtų būti renkamas Seimo nariu. Šis terminas numato tikslų apribojimo metų skaičių, kurio pasirinkimas priklausytų nuo įstatymų leidėjo valios:

Papildyti Konstitucijos 56 straipsnį nauja trečiaja dalimi ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„56 straipsnis

Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei ir rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 25 metų bei nuolat gyvena Lietuvoje.

Seimo nariais negali būti renkami asmenys, nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, taip pat asmenys, teismo pripažinti neveiksniais.

Seimo nariais negali būti renkami asmenys, šiurkščiai pažeidę Konstituciją arba sulaužę priesaiką, kuriuos apkaltos proceso tvarka Seimas pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino Seimo nario mandatą, jeigu nuo tokio asmens pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo nepraėjo 10 metų⁵.”

Pasiūlymą keisti tik Konstitucijos 56 straipsnį pagrindžiantys argumentai:

1. Konstitucijos 56 straipsnio pataisa nustatytų terminą, kuriam pasibaigus asmuo, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją arba sulaužęs priesaiką, kurį apkaltos proceso tvarka Seimas pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, galėtų būti renkamas Seimo nariu. Šis terminas numato tikslų apribojimo metų skaičių, kurio pasirinkimas priklausytų nuo įstatymų leidėjo. Siūloma Konstitucijos pataisa apsiribojama formaliu Teismo sprendimo įgyvendinimu, t.y. atsisakoma konstitucinio draudimo būti renkamam Seimo nariu asmeniui, iš pareigų pašalintam apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužymą, nuolatinio ir negrįžtamo pobūdžio, įtvirtinant konkretų ribojimo terminą, apibrėžtą konkrečiu metų skaičiumi. Taip būtų sudarytos teisinės prielaidos atitinkamam asmeniui pasibaigus nustatytajam ribojimo terminui vėl būti renkamam Seimo nariu. Kartu siekiama, kad intervencija į esamą visuminį konstitucinio apkaltos instituto teisinį reguliavimą būtų kuo mažesnė.

2. Manytina, kad konkretus ribojimo būti renkamam terminas, išreikštas konkrečiu metų skaičiumi, įvertinant ypatingą konstitucinio pažeidimo ir konstitucinės atsakomybės pobūdį, negali būti mažesnis kaip 10, tačiau neturėtų būti didesnis kaip 15 metų. Nustatydamas minėtą terminą įstatymų leidėjas turėtų atsižvelgti į šiuos veiksnius: Teismo sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* argumentus, Teismo praktikoje suformuotus kriterijus pasyviosios rinkimų teisės ribojimo proporcingumui bei į kitų valstybių ET narių teisinį reguliavimą.

⁵ Bendru darbo grupės sutarimu, atsižvelgiant į kitų ET valstybių praktiką bei EŽTT sprendimus, 10 metų draudimas laikytinas minimaliu terminu; įstatymų leidėjas, keisdamas Konstituciją, galėtų spręsti ir dėl didesnio termino nustatymo (plačiau žr. I pasiūlymo 2 punktą).

2.1. Atsižvelgtina į Teismo suformuotą jurisprudenciją bylose prieš kitas valstybes dėl Konvencijoje 1 Protokolo 3 straipsnyje įtvirtintos rinkimų į parlamentą pasyviosios teisės ribojimo proporcingumo. Pavyzdžiui, *Ždanokos prieš Latviją* byloje (plačiau žr. I dalies 2.2. punktą pirmiau) 11 metų trunkantis ribojimas asmenims, po 1991 m. sausio 13 d. aktyviai dalyvavusiems Latvijos komunistų partijos veikloje, buvo pripažintas proporcingu Konvencijos požiūriu, atsižvelgiant į jo periodinį peržiūrėjimą Latvijos Parlamente ir Latvijos Konstitucinio Teismo išvadą dėl termino nustatymo ribojimui būtinumo. Tuo tarpu, byloje *Adamsons prieš Latviją* (plačiau žr. I dalies 2.2. punktą pirmiau) pasyviosios rinkimų teisės pažeidimas buvo konstatuotas *inter alia* dėl neproporcingo pasyviosios rinkimų teisės ribojimo termino, sprendimo priėmimo metu jau galiojo 13 metų (nuo 1995 iki 2008 m.), o bylos nagrinėjimo metu Teisme buvo pratęstas iki 2014 m.: iš viso įtvirtintas 19 m. trukmės ribojimas. Taigi, atsižvelgiant į esamą Teismo praktiką, tikėtina, kad ilgesnis nei 15 metų ribojimas jau galėtų kelti tam tikrų klausimų dėl proporcingumo Konvencijos 1 Protokolo 3 straipsnio požiūriu.

2.2. Kartu atsižvelgtina ir į tai, kad siūlomu Konstitucijos pakeitimu įtvirtintas ribojimas turėtų atitikti **proporcingumo** reikalavimus ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos, ir Konvencijos požiūriu, t.y. kad būtų užtikrinta **teisinga pusiausvyra** tarp griežtos konstitucinės atsakomybės, kurios turinį sudaro ir asmens, šiuokščiai pažeidusio Konstituciją, sulaužiusio priesaiką, pašalinimas iš užimamų pareigų, ir iš to išplaukiantys draudimai, *inter alia* tam tikrą laiką būti renkamam Seimo nariu, realizavimo ir šio asmens teisės į laisvus rinkimus užtikrinimo. Šiuo požiūriu pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime yra konstatavęs, kad „<...> Nurodytas draudimas užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias asmuo gali pradėti eiti tik po to, kai duoda Konstitucijoje numatytą priesaiką, yra <...> konstitucinės sankcijos - pašalinimo iš užimamų pareigų sudedamoji dalis ir apkaltos, kaip valstybinės bendruomenės - pilietinės Tautos savisaugos priemonės, konstitucinės atsakomybės giluminė prasmė, jos paskirtis ir tikslas“. Europos Žmogaus Teisių Teismo manymu, suprantama, kad valstybė turėtų šiuokštą Konstitucijos pažeidimą ar konstitucinės priesaikos sulaužymą laikyti **ypač rimtu dalyku, reikalaujančiu griežtos reakcijos**, kai tokius veiksmus padaro minėtas pareigas einantis asmuo (žr. Teismo sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* 104 punktą pirmiau).

2.3. Atsižvelgtina ir į Europos Tarybos valstybių narių teisinį reguliavimą⁶, pavyzdžiui, pagal Lenkijos Valstybės Tribunolo įstatymą už veikas, kuriomis dėl užimamų pareigų ar vykdydami tarnybines pareigas aukščiausieji valstybės pareigūnai net ir netyčia pažeidė Konstituciją arba įstatymą, be jų pašalinimo iš užimamų pareigų gali laikinai būti atimtos jo ar jos tam tikras politinės teisės, *inter alia*, aktyviosios ir pasyviosios rinkimų teisės Prezidento rinkimuose, rinkimuose į Seimą ir Senatą, rinkimuose į Europos Parlamentą ir rinkimuose į teritorinės savivaldos institucijas, gali būti uždrausta užimti vadovaujančias pareigas arba vykdyti su ypatinga atsakomybe susijusias funkcijas valstybės institucijose ir visuomeninėse organizacijose iki 10 metų.

II. PASIŪLYMAS KEISTI KONSTITUCIJOS 56 IR 78 STRAIPSNIUS

Antruoju alternatyviu pasiūlymu Darbo grupė siūlo keisti Konstitucijos 56 bei 78 straipsnius, kadangi Konstitucijos 56 straipsnyje įtvirtintas teisinis reguliavimas yra susijęs su Konstitucijos 78 straipsnyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu: Konstitucijos 78 straipsnio pirmojoje dalyje teigiama, jog „Respublikos Prezidentu gali būti renkamas Lietuvos pilietis <...> jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu“. Konstitucijos 78 straipsnio pataisa Konstitucijos tekste aiškiai įtvirtintų oficialią

⁶ Pastebėtina, kad kitų valstybių ET narių konstitucijose nėra įtvirtintų konkrečių terminų pasyviosios rinkimų teisės ribojimo atžvilgiu.

Konstitucinio Teismo doktrina, jog asmuo, pašalintas iš užimamų pareigų apkaltos tvarka už priesaikos sulaužymą, negali būti renkamas Respublikos Prezidentu.

Papildyti Konstitucijos 56 straipsnį nauja trečiąja dalimi ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„56 straipsnis

Seimo nariu gali būti renkamas Lietuvos Respublikos pilietis, kuris nesusijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei ir rinkimų dieną yra ne jaunesnis kaip 25 metų bei nuolat gyvena Lietuvoje.

Seimo nariais negali būti renkami asmenys, nebaigę atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį, taip pat asmenys, teismo pripažinti neveiksniais.

Seimo nariais negali būti renkami asmenys, šturkščiai pažeidę Konstituciją arba sulaužę priesaiką, kuriuos apkaltos proceso tvarka Seimas pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino Seimo nario mandatą, jeigu nuo tokio asmens pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo nepraėjo 10 metų⁷.“

Papildyti Konstitucijos 78 straipsnį nauja trečiąja dalimi ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„78 straipsnis

Respublikos Prezidentu gali būti renkamas Lietuvos pilietis pagal kilmę, ne mažiau kaip trejus pastaruosius metus gyvenęs Lietuvoje, jeigu jam iki rinkimų dienos yra suėję ne mažiau kaip keturiasdešimt metų ir jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu.

Respublikos Prezidentą renka Lietuvos Respublikos piliečiai penkeriems metams, remdamiesi visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu.

Tas pats asmuo Respublikos Prezidentu gali būti renkamas ne daugiau kaip du kartus iš eilės.

Asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš Respublikos Prezidento pareigų už priesaikos sulaužymą arba šturkštų Konstitucijos pažeidimą, negali būti renkamas Respublikos Prezidentu ar eiti jo pareigų.“

Pasiūlymą keisti Konstitucijos 56 ir 78 straipsnius pagrindžiantys argumentai:

1. Pastebėtina, kad keičiant Konstitucijos 56 straipsnį, neišvengiamai būtų įsiterpta į esamą visuminį konstitucinį teisinį reguliavimą jo sistemiškumo ir darnos požiūriu, todėl į klausimą, kokia apimtimi liktų galioti suformuota Konstitucinio Teismo doktrina po atitinkamos konstitucinės pataisos įsigaliojimo, atsakyti turėtų įgaliojimus tik pats Konstitucinis Teismas. Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime yra konstatavęs, kad:

„12.4. Reinterpretuoti oficialias konstitucines doktrininės nuostatas taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, yra (arba gali būti) būtina tais atvejais, kai yra padaromos Konstitucijos pataisos. Įsigaliojus Konstitucijos pataisai, kuria yra pakeičiama (arba panaikinama) kuri nors iš tų Konstitucijos nuostatų, kurių pagrindu (t. y. kurias aiškinant) buvo suformuota ankstesnė oficiali konstitucinė doktrina (atitinkamu konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu), Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją turi išimtinis įgaliojimus konstatuoti, ar aiškinant Konstituciją dar galima remtis (ir kokių mastu) ankstesnių Konstitucijos nuostatų pagrindu Konstitucinio Teismo suformuota oficialia konstitucine doktrina, ar ja jau negalima remtis (ir kokių mastu) (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2006 m. sausio 24 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai).

Kaip minėta, visos konstitucinės normos ir konstituciniai principai sudaro darnią sistemą. Šiame kontekste paminėtina ir tai, kad, kaip savo aktuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, Konstitucija neleidžia jos aiškinti taip, kad būtų iškreipta arba paneigta kurios nors Konstitucijos nuostatos prasmė, kuri nors Konstitucijoje įtvirtinta, jos ginama ir saugoma vertybė, taigi ir iškreipta viso konstitucinio teisinio reguliavimo esmė, pažeista

⁷ Bendru darbo grupės sutarimu, atsižvelgiant į kitų ET valstybių praktiką bei EŽTT sprendimus, 10 metų draudimas laikytinas minimaliu terminu, įstatymų leidėjas, keisdamas Konstituciją, galėtų spręsti ir dėl didesnio termino nustatymo. (plačiau žr. 1 pasiūlymo 2 punktą).

10

konstitucinių vertybių pusiausvyrą. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad oficialios konstitucinės doktrininės nuostatos reinterpretuoti taip, kad oficiali konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali būti būtina ir tada, kai yra padaroma tokia Konstitucijos pataisa (pakeičiama arba panaikinama tam tikra Konstitucijos nuostata arba Konstitucijoje įtvirtinama nauja nuostata), kuria yra iš esmės pakoreguojamas visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys, nors būtent ta Konstitucijos nuostata, kurios pagrindu (t. y. kurią aiškinant) tam tikru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu buvo suformuota ankstesnė oficiali konstitucinė doktrina, formaliai ir nėra pakeičiama. Tokiais atvejais išimtinis įgaliojimas konstatuoti, ar aiškinant Konstituciją dar galima remtis (ir kokių mastu) ankstesne oficialia konstitucine doktrina (ir kaip visuma, ir kiekvienu atskiru konstitucinio teisinio reguliavimo klausimu), ar ją jau negalima remtis (ir kokių mastu), taip pat turi Konstitucinis Teismas.“

2. Šiame kontekste pastebėtina, kad dėl siūlomos Konstitucijos 56 straipsnio pataisos tarp Konstitucijos eksplikitinių normų susidarytų tam tikra „konkurencija“, atsižvelgiant į tai, kad viena iš Konstitucijos 78 straipsnio pirmojoje dalyje nustatytų sąlygų, kai asmuo gali būti renkamas Respublikos Prezidentu, yra „jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu“. Taigi, kyla klausimas, kaip Konstitucijos 56 straipsnio pataisos kontekste turėtų būti aiškinamas Konstitucijos 78 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, kad asmuo gali būti renkamas Respublikos Prezidentu, yra „jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu“, t.y., ar pasibaigus minėta pataisa nustatytam ribojimo būti renkamam Seimo nariu terminui, toks asmuo galėtų būti renkamas ir Respublikos Prezidentu.

3. Kartu su Konstitucijos 56 straipsniu pakeitus ir Konstitucijos 78 straipsnį, jame numatant absoliutų draudimą asmeniui, pašalintam iš Respublikos Prezidento pareigų, vėl būti renkamam Prezidentu ar eiti jo pareigas, būtų tam tikra apimtimi atsižvelgta į esamą Konstitucinio Teismo doktriną. Kartu būtų atsižvelgta ir į iš Konstitucijos 89 straipsnyje įtvirtinto teisinio reguliavimo kylančią problemą dėl laikino Prezidento pareigų ėjimo: pagal Konstitucijos 89 straipsnio pirmąją dalį „Respublikos Prezidentui mirus, atsistatydinus, pašalinus jį iš pareigų apkaltos proceso tvarka ar tada, kai Seimas nutaria, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti pareigų, jo pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas“.

III. PASIŪLYMAS KEISTI TIK KONSTITUCIJOS 74 STRAIPSNĮ

Trečiuoju alternatyviu pasiūlymu Darbo grupė siūlo keisti Konstitucijos 74 straipsnį, tuo į Konstitucijos tekstą didžiausia apimtimi perkeltiant galiojančią Konstitucinio Teismo doktriną dėl apkaltos bei suderinant Konstitucijos nuostatas su EŽTT sprendimu.

Pakeisti Konstitucijos 74 straipsnį papildant jį nauja antrąja dalimi ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„74 straipsnis

Respublikos Prezidentą, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, Seimo narius, šiurkščiai pažeidusius Konstituciją arba sulaužiusius priesaiką, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas 3/5 visų narių balsų dauguma gali pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka, kurią nustato Seimo statutas.

(a) alternatyva

Asmenys, šiurkščiai pažeidę Konstituciją arba sulaužę priesaiką, kuriuos apkaltos proceso tvarka Seimas pašalina iš užimamų pareigų ar panaikina Seimo nario mandatą, negali užimti šio straipsnio pirmojoje dalyje nurodytų pareigų. Tokie asmenys gali būti renkami Seimo nariais ne anksčiau kaip po 10 metų nuo tokių asmenų pašalinimo iš užimamų pareigų ar jų Seimo nario mandato panaikinimo.“

(b) alternatyva

Šiurkščiai pažeidęs Konstituciją arba sulaužęs priesaiką asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš pareigų ar panaikino Seimo nario mandatą, negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, taip pat negali eiti pareigų, kurių ėjimo pradžia susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu. Toks asmuo gali būti renkamas Seimo nariu ne anksčiau kaip po dešimties metų nuo pašalinimo iš pareigų ar Seimo nario mandato panaikinimo.

Pasiūlymą keisti tik Konstitucijos 74 straipsnį pagrindžiantys argumentai:

1. Vienas iš galimų siūlymų, siekiant išspręsti pirmiau minėtus klausimus ir užtikrinti Teismo sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* įgyvendinimą, galėtų būti siūlymas keisti tik Konstitucijos 74 straipsnį. Šiame Konstitucijos straipsnyje būtų išsamiai sureguliuoti visi apkaltos instituto pagrindiniai elementai, įskaitant ir apkaltos proceso teisinius padarinius, *inter alia* atsisakant konstitucinio draudimo būti renkamam Seimo nariu asmeniui, pašalintam iš pareigų ar panaikinus jo Seimo nario mandatą apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužimą, nuolatinio ir negrįžtamo pobūdžio, įtvirtinant konkretų tokio ribojimo terminą, apibrėžtą fiksuotu metų skaičiumi, ir taip sudarant teisinę prielaidą atitinkamam asmeniui šiam terminui praėjus vėl būti renkamam Seimo nariu.

2. Pastebėtina, kad paisant konstitucinio teisinio reguliavimo sistemiškumo ir darnos reikalavimų, Konstitucijos 74 straipsnio pataisoje tikslingiau būtų apsiriboti šio straipsnio pirmojoje dalyje numatytų asmenų išvardijimu, tai yra (a) alternatyvoje tik iš dalies būtų atsižvelgiama ir į minėtame Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime suformuotą oficialią doktriną. Tuo tarpu (b) alternatyvoje į minėtame Konstitucinio Teismo nutarime suformuotą oficialią doktriną būtų atsižvelgiama visa apimtimi.

DĖL SIŪLOMŲ KONSTITUCIJOS PATAISŲ VERTINIMO VISUMINIO KONSTITUCINIO TEISINIO REGULIAVIMO SISTEMIŠKUMO IR DARNOS KONTEKSTE

Darbo grupė pastebi, kad jos pagrindinis tikslas buvo pateikti siūlymus, susijusius su EŽTT sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* įgyvendinimu. Greta to, pastebėtina, kad atsižvelgiant į dabartinę Konstitucinio Teismo doktriną dėl apkaltos (suformuotą *inter alia* 2004 m. gegužės 25 d. nutarime), gali kilti klausimas, ar naujai suregulius vieną iš jos elementų, toliau visa apimtimi galiotų kiti su konstitucine atsakomybe susiję minėtos doktrinos elementai. Kilusias abejones galėtų pašalinti Konstitucinis Teismas, išaiškinęs, kokia apimtimi ir koku mastu būtų galima remtis ankstesne Konstitucinio teismo suformuota konstitucine doktrina.

1. Pastebėtina, kad kartu su Konstitucijos 56 straipsniu keičiant tik Konstitucijos 78 straipsnį, kyla klausimas, kokia apimtimi toliau galioja Konstitucinio Teismo anksčiau suformuota doktrina dėl draudimo asmeniui, kuris buvo pašalintas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka (ar panaikintas jo Seimo nario mandatą) už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužimą užimti visas kitas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu (teisėjo, Vyriausybės nario, Valstybės kontrolieriaus).

2. Atsižvelgiant į tai, siūlomoje Konstitucijos 74 straipsnio pataisos (a) alternatyvoje suformuota oficiali Konstitucinio Teismo doktrina įgyvendinama tik iš dalies, kyla klausimas, kokia apimtimi toliau galiotų Konstitucinio Teismo anksčiau suformuota doktrina dėl draudimo asmeniui, kuris buvo pašalintas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka (ar panaikintas jo Seimo nario mandatą) už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ar priesaikos sulaužimą užimti *expressis verbis* Konstitucijos 74 straipsnyje nenurodytas kitas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susieta su

Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu (Vyriausybės nario ir Valstybės kontrolieriaus). Šią problemą išspręstą siūloma Konstitucijos 74 straipsnio pataisos (b) alternatyva.

3. Atkreiptinas dėmesys, kad keičiant tik Konstitucijos 74 straipsnį, galima kelti klausimą, kaip Konstitucijos 74 straipsnio pataisos kontekste turėtų būti aiškinamas Konstitucijos 89 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, kad „Respublikos Prezidentui mirus, atsisitardinus, pašalinus jį iš pareigų apkaltos proceso tvarka ar tada, kai Seimas nutaria, kad Respublikos Prezidento sveikatos būklė neleidžia jam eiti pareigų, jo pareigas laikinai eina Seimo Pirmininkas“, t.y. ar pasibaigus minėta pataisa nustatytam ribojimo būti renkamam Seimo nariu terminui, tokį asmenį išrinkus Seimo nariu, o vėliau – Seimo Pirmininku, ar jis esant Konstitucijos 89 straipsnio pirmojoje dalyje nurodytoms sąlygoms, galėtų laikinai eiti Prezidento pareigas.

4. Pažymėtina, kad pakeitus tik Konstitucijos 74 straipsnį nepavyktų išvengti ir kitų problemų, susijusių ir su Konstitucijos 140 straipsnyje įtvirtintu reguliavimu dėl Valstybės gynimo tarybos, kuriai *ex officio* priklauso Respublikos Prezidentas, Ministras Pirmininkas, Seimo Pirmininkas, krašto apsaugos ministras ir kariuomenės vadas.

5. Atsižvelgdamas į paminėtus probleminius klausimus, įstatymų leidėjas rengdamas Konstitucijos pataisas, kartu su Konstitucijos 74 straipsniu galėtų koreguoti ir kitus Konstitucijos straipsnius, konstitucinio reguliavimo nuoseklumui, vientisumui ir damai užtikrinti. Pavyzdžiui, viena iš galimybių būtų atitinkamai papildyti ir Konstitucijos 66, 78 straipsniuose nustatytą reguliavimą:

Pakeisti Konstitucijos 66 straipsnį papildant jį nauja antrąja dalimi, buvusią antrąją dalį laikyti trečiąja ir šį straipsnį išdėstyti taip:

„Seimo posėdžiams vadovauja Seimo pirmininkas arba jo pavaduotojas.

Seimo pirmininku ir jo pavaduotoju negali būti renkamas Konstitucijos 74 straipsnio antroje dalyje nurodytas asmuo.

Pirmąjį po rinkimų Seimo posėdį pradeda vyriausias pagal amžių Seimo narys.“

Papildyti Konstitucijos 78 straipsnio 1 dalį ir ją išdėstyti taip:

„Respublikos Prezidentu gali būti renkamas Lietuvos pilietis pagal kilmę, ne mažiau kaip trejus pastaruosius metus gyvenęs Lietuvoje, jeigu jam iki rinkimų dienos yra sueję ne mažiau kaip keturiasdešimt metų ir jeigu jis gali būti renkamas Seimo nariu, išskyrus Konstitucijos 74 straipsnio antroje dalyje nurodytą išlygą.“

Darbo grupės nariai:

Elvyra Baltutytė

Karolina Bubnytė-Montvydienė

Algimantas Čepas

Kęstutis Jankauskas

Vytautas Nekrošius

Vaidotas Vaičaitis

Justinas Žilinskas

Juozas Žilys